

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

**ЛЕМАК
ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ**

**ЗАКАРПАТТЯ У ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІЙ
СИСТЕМІ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
/1919 - 1939 РР./**

Спеціальність 12.00.01 - теорія та історія
держави і права; історія
політичних і правових
вчень

**АВТОРЕФЕРАТ
ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО
СТУПЕНЯ КАНДИДАТА ЮРИДИЧНИХ НАУК**

КИЇВ - 1996

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права юридичного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка.

Наукові керівники: Болдижар Михайло Миколайович, доктор історичних наук, професор;

Чехович Валерій Анатолійович, кандидат юридичних наук, доцент.

Офіційні опоненти: Кульчицький Володимир Семенович, доктор юридичних наук, професор;

Гранчак Іван Михайлович, доктор історичних наук, професор.

Провідна організація: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

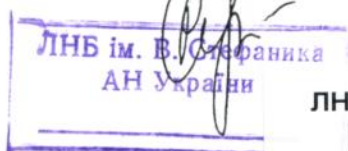
Захист дисертації відбудеться 10 вересня 1996 року о "14" годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.01.01.41 при Київському університеті імені Тараса Шевченка за адресою: Київ-17, вул. Володимирська, 60, Головний корпус, ауд. _____.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано "7" серпня 1996 року

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради, кандидат юридичних наук, доцент

С. В. Бобровник

ЛНБ України ім. В. Стефаніка

00752211 (1)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У багатьох країнах питання державного /територіального/ устрою виступає не лише предметом студій вчених, а й фактором впливу на політичну ситуацію. Частіше цей вплив має дестабілізуючий характер. Непорозуміння центральної влади і окремих територій - явище не універсальне, але таки поширене. Причому це характерно не тільки для посткомуністичних і нестабільних Росії і Грузії, Протистояння і навіть конфлікти на цьому ґрунті протягом останніх десятиріч мають місце також у таких демократичних, економічно розвинутих країнах як Іспанія, Бельгія, Великобританія і Канада.

Для України, що тільки формує свою конституційну систему, питання участі регіонів у державотворчому процесі є виключно важливим.

З огляду на вищесказане, актуальною потребою виступає дослідження державно-правового досвіду вирішення проблем територіальної організації державної влади і починати слід із ретроспективного вивчення юридичного становища тих земель, які сьогодні складають територію України. Однією з таких земель є Закарпаття,

В 1919-1939 роках за рішенням Паризької мирної конференції, що підвела підсумки I-ї світової війни, воно входило до складу Чехословацької

республіки - держави парламентської демократії. Тому досвід державно-правового статусу Закарпаття /тоді Підкарпатська Русь/, його місце в конституційній системі ЧСР, виступають особливо цінними для сучасника. Специфічне державоподібне утворення, яким була Карпатська Україна 1938-1939 років, потребує також насамперед правового аналізу. Події кінця 30-х років у Закарпатті сьогодні привертають увагу різних політичних сил, широких верств населення і з'ясування державно-правових підстав тих процесів є справою потрібною і своєчасною.

Ступінь наукового опрацювання теми.

Підкарпатська Русь стала складовою частиною Чехословаччини - на підставі Сен-Жерменського договору від 10 вересня 1919 р., що був укладений в рамках Паризької мирної конференції. Різні аспекти її правового статусу одразу стали предметом досліджень таких чеських і словацьких вчених як К.Кадлец, К.Крофт, Е. Чапек, Ф.Гоудек, З.Пешек та інших. Їх праці носять узагальнений характер, коли аналіз галузей правової системи ЧСР дедуктивним шляхом пояснює "підкарпаторуські" деталі. Робиться це переважно в теоретичному ракурсі і питання застосування виданих нормативних актів щодо краю не розглядаються зовсім.

Тему державно-правового становища Закарпаття у складі Чехословацької республіки 20-

30-х років досліджували також у Польщі, особливо в її українському середовищі. У праці "Карпатська Україна у міжнародній грі" /Львів, 1938/. І.Борщак намагається аналізувати хід обговорення "карпатського питання" на Паризькій мирній конференції у 1919 р. Із здобутків польської академічної науки на цьому напрямку слід відзначити працю З.Завадовського "Підкарпатська Русь та її правно-політичне становище"/Варшава, 1931/. Вона виступає першим спеціальним дослідженням даної теми. Автор розглядає статус "території південнокарпатських русинів" від 1919-го до 1928 року шляхом публікації й аналізу всіх основних правових джерел.

Особливо активно в цьому напрямку працювали представники закарпатської еміграції в США і в Канаді, частині з яких довелося брати участь у подіях 1938-1939 років.

У 1949 р. в Торонто /Канада/ С.Росоха видав працю "Сойм Карпатської України". Автор пробує аналізувати хід підготовки і проведення виборів до законодавчого органу автономії, що відбулися 12 лютого 1939 р., але робить це спрощено. Разом з тим, і в цьому цінність цієї праці, С.Росоха публікує протоколи засідань Сойму 15 березня 1939 р.

Колишній голова Сойму Карпатської України Ф Штефан підготував декілька робіт, найвідоміша з яких - "Августин Волошин: Президент Карпатської України", що побачила світ у 1977 році у Торонто.

Незважаючи на персоніфікований характер, це дослідження на хорошій джерельній основі висвітлює державно-правову діяльність А. Волошина на посаді прем'єр-міністра, а потім -президента Карпатської України протягом 1938-1939 років.

Особливою науковою ґрунтовністю необхідно відзначити праці П.Стерча. У них менше тенденційності у підборі фактів і більше аналізу юридичних аспектів історичних явищ. У 1965 р. в Торонто була видана його робота "Карпато-українська держава". Автор розглядає розвиток ситуації на Закарпатті протягом 1919-1939 рр. через призму боротьби за автономні права. Дослідник публікує детальні дані про результати виборів до Сойму 12 лютого 1939 р. Ще одна праця П.Стерча - "Дипломатія подвійної моралі" , побачила світ у Нью-Йорку в 1971 році. У ній міститься скрупульозний аналіз еволюції органів державного управління у Підкарпатській Русі 20-30-х років.

Досліджував названу тему і професор університету в Чікаго /США/ В.Маркусь. У статті "Від тисячолітньої неволі до державного життя" цей вчений ділиться своїми міркуваннями щодо статусу краю в ЧСР і подій кінця 30-х років. Він же одним із перших піддав сумніву як доцільність недопущення опозиції до виборів Сойму 12 лютого 1939 р., так і їх наслідки загалом.

Своєрідно у цьому ряді виступає робота І.Садварія "Змова проти уряду Карпатської України"

/Нью-Йорк, 1984/. Збройний конфлікт між чеськими військовослужбовцями і січовиками, що стався в ніч з 13-го на 14 березня 1939 року у Хусті трактується цим автором як спроба "Карпатської Січі" захопити важелі влади в краї й усунути від них А.Волошина. І.Садварій акцентує увагу на недемократичності політичного режиму періоду Карпатської України, проте робить це без належної документальної основи.

За традицією у повоєнні часи досліджували цю тему чеські і словацькі вчені. Місце Закарпаття у державному устрої ЧСР, поширення на нього адміністративної системи республіки в 1919-1920 роках розглядає Л.Карол у праці "Конституція домюнхенської Чехословаччини" /перевидана в Москві у 1971 р./ . Автор визнає недостатню легітимність процедури оформлення конституційного статусу Підкарпатської Русі. Серед інших праць словацьких науковців відзначимо двотомне дослідження І.Ваната "Нариси історії українців Східної Словаччини 1918-1948 р., видане у Братіславі і Пряшеві в 1979 і 1985 роках. Цей вчений краще інших аналізує зовнішні детермінанти політичної ситуації в республіці, проектуючи її на Закарпаття. Так, ним детально розглядається вплив гітлерівської Німеччини на події 1938-1939 років навколо Карпатської України.

У 50-80-ті роки тема нашого кандидатського дослідження вивчалася кількома вченими у

Радянському Союзу. І.Мельникова досліджувала процес приєднання краю до Чехословаччини, його політичні і правові умови. Автор систему державного управління ЧСР характеризує як "диктатуру чеської буржуазії", відзначаючи її "централізаторську" політику. Еволюція адміністративної системи на Закарпатті у 1919-1939 роках - предмет дослідження кандидатської дисертації В.Ганчина. Празький уряд здійснював жорстку централізаторську політику і це проявлялося у виборчому, мовному та іншому законодавстві, а також у національному складі державного апарату на Закарпатті - такий висновок формулює цей автор.

Торкалися різних аспектів місця Підкарпатської Русі у державно-правовій системі також такі вітчизняні дослідники як М.Болдижар, Ю.Сливка, О.Довганич та інші.

В умовах демократизації і становлення української державності протягом 1990-1995 років особливий інтерес серед політологів, юристів, істориків викликають події Карпатської України 1938-1939 років. Деякі науковці вважають цей державно-правовий феномен етапом у процесі українського державотворення. Так, у 1993 р. в Ужгороді побачила світ праця М.Вегеша і В.Задорожного "Велич і трагедія Карпатської України". Ґрунтовною у цьому плані виступає синтезована праця М.Болдижара "Закарпаття між двома світовими війнами" /Ужгород, 1993/.

Відсутність внутрішньої єдності у ній компенсується неупередженим аналізом і розширеним предметом дослідження - від розпаду Австро-Угорщини у жовтні 1918 р. до складних подій березня 1939 р.

Ніяк не применшуючи значення попередніх студій окремих аспектів і проблем теми нашого дослідження, доводиться констатувати: до цього часу відсутня спеціальна комплексна праця про місце Закарпаття у державно-правовій системі ЧСР. Немає жодної роботи, де були би проаналізовані нормативні акти республіки, що визначали статус цієї території від 1919-го до 1939 року, недостатньо розробленими залишаються такі проблеми як участь краю у парламентській системі Чехословаччини, здійснення першого етапу автономії у 1937 р., формування та функціонування автономних органів влади Карпатської України 1938-1939 років, правотворча діяльність Союму. Досі загадковими для сучасника виступають події 14-16 березня 1939 року.

Метою дослідження є вивчення статусу Закарпаття у державно-правовій системі ЧСР протягом 1919-1939 років. Цим визначаються завдання, поставлені дисертантом перед собою:

а/ висвітлити маловивчені досі окремі правові моменти у процесі приєднання краю до Чехословацької республіки, в тому числі розгляд цього питання на Паризькій мирній конференції;

б/ простежити еволюцію правового статусу

органів державного управління в Підкарпатській Русі 20-30-х років;

в/ проаналізувати процедуру оформлення і зміст конституційного статусу Закарпаття, а також проблеми його реалізації;

г/ показати функціонування у краї парламентської системи ЧСР;

д/ розглянути формування і діяльність першого автономного уряду і причини його відставки;

е/ проаналізувати нормативно-правові акти, що видавалися урядом Карпатської України;

є/ дати правову оцінку подіям 14-15 березня 1939 р.

Вищеназвані завдання обумовили особливості методів наукового дослідження, якими дисертант користувався. Кандидатська робота виступає історико-юридичним дослідженням.

Джерельну базу дослідження складають матеріали кількох груп.

1. Архівні /неопубліковані/ матеріали Державного архіву Закарпатської області та Державного архіву м. Праги /Чехія/.

2. Збірник законів і розпоряджень Чехословацької республіки /Прага, 1919-1939/ та інші джерела права, що не ввійшли до нього.

3. Періодичні видання 20-30-х років, які друкувалися у Підкарпатській Русі і у середовищі карпаторуської еміграції в США і Канаді.

4. Опубліковані документи, в тому числі

промови депутатів і сенаторів парламенту, проекти нормативних актів тощо.

5. Твори політичних діячів - учасників подій 20-30-х років /В.Бірчака, Г.Камінського, С.Фенцика та інших/, в тому числі мемуарного характеру.

Значна частина матеріалів із названих джерел цього часу не були опрацьовані дослідниками.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що у ній вперше комплексно аналізуються історико-юридична проблема державно-правового становища Закарпаття у складі Чехословацької республіки, а саме:

- комплексно розглядаються основні нормативні акти ЧСР, що стосуються статусу Підкарпатської Русі;

- аналізуються проведення і наслідки парламентських виборів у Підкарпатській Русі 20-30-х років;

- досліджується еволюція правового становища місцевих органів державного управління від вересня 1919-го до березня 1939 року;

- автор аналізує події 1938-1939 років як державноправове явище, розглядає діяльність виконавчої /автономний уряд/, законодавчої /обраного 12 лютого 1939 р. Сойму/ влади і судової системи в автономній території;

- дається юридичний аналіз правотворчої діяльності Сойму, зокрема проголошення ним незалежної Карпатської України.

Автор дисертації вносить на захист такі положення:

1/ автономний державно правовий статус Підкарпатської Русі визначався нормами міжнародного права /Сен-Жерменською угодою від 10 вересня 1919 р./ і конституції Чехословаччини 1920 р., проте правозастосовний механізм щодо нього почав діяти лише восени 1938 року;

2/ структура і повноваження органів державного управління Підкарпатської Русі загалом не відрізнялися від інших регіонів ЧСР до 1937 року;

3/ поширення правової системи ЧСР на Підкарпатську Русь у 1919-1920 роках сприяло становленню там елементів громадянського суспільства;

4/ перший автономний уряд у жовтні 1938 р. виступав за збереження цілісності Підкарпатської Русі через плебісцит і за це був розформований;

5/ діяльність автономного уряду А. Волошина спрямовувалась на формування автономних органів державної влади;

6/ засоби і методи управління автономного уряду в листопаді 1938 - березні 1939 рр., становище опозиції і порушення прав людини свідчать про авторитарний політичний режим цього державного утворення;

7/ закони Сойму Карпатської України 15 березня 1939 р. про незалежність були наслідком

розпаду Чехословацької республіки.

Практичне значення дисертації:

а/ наукові результати дослідження можуть бути використані як основа для подальшого вивчення широкої проблеми перебування Закарпаття у правових системах різних держав протягом ХХ століття;

б/ робота може стати в нагоді державним і регіональним керівникам у розробці державотворчої і, зокрема, територіальної політики;

в/ дисертація може бути використана при складанні лекційного курсу "Історія держави і права України";

г/ на основі дисертації може бути підготовлений спецкурс для викладання на юридичному та історичному факультетах.

Апробація роботи. Основні положення і висновки дисертації викладені в опублікованих протягом 1991-1996 років статтях у наукових збірниках і книгах /всього 10/, а також монографії "Карпатська Україна 1938-1939 рр.: державно-правовий аспект" / Ужгород, 1993, 73с./.

Структура роботи. Дисертація побудована на основі проблемно-хронологічного принципу і складається з вступу, трьох розділів /містять відповідно по два, два і чотири параграфи/, висновків і списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг праці складає 165 сторінок.

II. ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність і ступінь наукової дослідженості теми дисертації, визначається її мета і завдання, наукова новизна, теоретичне і практичне значення, характеризуються апробація та структура роботи,

У першому розділі "Вхсдження Закарпаття до Чехословацької республіки: політико-юридичні аспекти" автор шляхом ретроспективного аналізу намагається з'ясувати основні фактори цього процесу в двох площинах: з точки зору політико-правової ситуації в регіоні в 1918-1919 роках та з точки зору міжнародно-правових умов прилучення Закарпаття до державно-правової системи Чехословацької республіки.

До 1918 р. Закарпаття з назвою "Угорська Русь" входило до складу Угорського Королівства - частини дуалістичної Австро-Угорщини. В цьому державному утворенні Угорська Русь була позбавлена не лише державно-правового статусу, а й навіть не виступала окремою адміністративно-територіальною одиницею. Утворена в жовтні 1918р. Угорська республіка 21 грудня того ж року Законом № 10 "Про автономію руської нації, проживаючої в Угорщині" вперше визначила державно-правове становище цієї території. На підставі цього нормативного акту був призначений уряд Руської Країни і обрано її законодавчий орган - Народний

Сойм, що складався з 36 депутатів. В цей же час у краї формувалися перші політичні партії і специфічні представницькі органи у формі "народних рад", які намагалися по-різному вирішити проблему державно-правового статусу /чи приналежності через автономію/ батьківщини. Демократично зорганізоване політичне життя в регіоні було припинено у березні 1919 року з встановленням на більшості території так званої "радянської влади" угорських комуністів. Автором відзначається, що навіть короткочасне функціонування її авторитарних структур зменшило вагу проугорських політичних формувань у Закарпатті. Особлива увага звертається українській альтернативі тогочасного державно-правового розвитку краю, за що виступили вагомі політичні сили. 21 січня в Хусті був скликаний "Всенародний конгрес угорських русинів", який проголосив приєднання Угорської Русі до Соборної України. Справедливо відзначити, що цей форум був найбільш представницьким серед інших чисельних тоді зборів.

Осередком українських сил стало також державоподібне утворення Гуцульська республіка з центром у Ясінях, що функціонувала в січні-травні 1919 р. Автор резюмує, що неможливість реалізації української орієнтації в тих умовах стало наслідком не лише несприятливої політико-правової ситуації /окупації краю чеськими і румунськими військами/,

а й немісцністю самої української державності.

8 травня 1919 р. в Ужгороді відбулося об'єднання Пряшівської, Ужгородської і Хустської народних рад у Центральну Руську Народну Раду, яка прийняла рішення про приєднання території до Чехословацької республіки "на основі повної національної автономії". Таке рішення приймалось з урахуванням позиції великих держав з цього питання на Паризькій мирній конференції, а також наслідків плебісциту серед представників емігрантських осередків у США і Канаді.

Автором аналізується хід обговорення "русинської проблеми" на засіданнях Паризької мирної конференції у 1919 році, в тому числі позиції керівників різних держав з цього питання. З перших же засідань мирної конференції проблема державної приналежності території південнокарпатських русинів була трансформована в проблему створення міжнародно-правового механізму забезпечення автономного статусу Закарпаття у складі Чехословацької республіки. Вхідження краю до цієї держави відбулося на підставі Сен-Жерменського договору, укладеного 10 вересня 1919 р. між ЧСР і чотирма союзними державами. Згідно цієї міжнародної угоди Закарпаття з назвою "Підкарпатська Русь" одержало найширші права: автономний сейм з юрисдикцією в питаннях мови, освіти, релігії і місцевого управління, губернатора, що призначався президентом ЧСР, представництво в

парламенті ЧСР. Разом з тим західна частина Підкарпатської Русі опинилася під юрисдикцією Словаччини.

У другому розділі "Державно-правові засади Підкарпатської Русі у складі Чехословацької республіки /1920-1937 рр./" робиться спроба комплексного дослідження конституційно-правового статусу Підкарпатської Русі, проблем його реалізації, розгляду еволюції нормативної бази щодо органів державного управління на цій території.

Визначений Сен-Жерменським договором автономний статус Підкарпатської Русі був закріплений у внутрішньому законодавстві Чехословацької республіки, насамперед Конституції, що була прийнята 29 лютого 1920 року. Конституційні положення щодо Підкарпатської Русі загалом відтворювали відповідні норми Сен-жерменського договору. Більшість дослідників державно-правового становища Підкарпатської Русі в складі ЧСР 20-30-х років акцентує увагу на проблемі нереалізації її автономних прав. Справді, законодавчий орган цієї території, - Сойм, - був обраний лише в лютому 1939 року, вже в іншому правовому режимі "другої республіки". Не виконувалося й конституційне положення про комплектування державної служби в краї переважно місцевими фахівцями. Проте автор розглядає цю проблему ширше. Привнесення до Підкарпатської Русі конституційної системи

демократичної держави призвело до функціонування там парламентаризму, становлення таких елементів громадянського суспільства як багатопартійність й права людини. Аналізується участь підкарпатського електорату у виборах до обох палат чехословацького парламенту протягом 1920-1937 років, а також виборче законодавство цього періоду.

7 листопада 1919 р. Рада Міністрів видала, а 18 листопада в Ужгороді було проголошено "Генеральний статут про організацію адміністрації Підкарпатської Русі, приєднаної Паризькою конференцією до Чехословацької республіки". Це урядове розпорядження стало першим нормативним актом, який визначав правовий статус органів державного управління на цій території. На його підставі був створений тимчасовий орган - Директоріум, який мав лише дорадчі функції. 26 квітня 1920 р. було видано розпорядження уряду ЧСР "Про зміну Генерального статуту Підкарпатської Русі", згідно якого "на чолі Підкарпатської Русі є тимчасовий губернатор, що призначається президентом Чехословацької республіки за пропозицією уряду на термін, встановлений Сеймом Підкарпатської Русі". За винятком посад губернатора і віце-губернатора, структура і повноваження державної адміністрації в краї не відрізнялися від таких у інших регіонах, що загалом регулювалися законом "Про організацію жупних і

окружних урядів ЧСР" від 29 лютого 1920 року, ^е

Урядовим розпорядженням від 4 червня 1926 р. "Про реорганізацію жупного управління на території Підкарпатської Русі" три жупи були об'єднані в одну з центром у Мукачево. ^нПроцес удосконалення системи державного управління тривав і 14 липня 1927 р. парламент ЧСР прийняв Закон "Про організацію політичного управління", який уніфікував адміністративну систему на території всієї країни. Згідно цього закону держава складалася з чотирьох земель: Чехії, Моравії-Сілезії, Словаччини і Підкарпатської Русі. Жупи були скасовані, а на чолі земель стояли земські президенти. В землях утворилися представницькі органи - земські заступництва /збори/. У Підкарпатській Русі вони склалися з 12 обраних і 6 призначених членів. Після цієї адміністративної реформи "Земля Підкарпаторуська" /офіційна назва/ складалася з 13 округів, а ті - з 130 нотаріальних районів. Лише з прийняттям закону "Про тимчасове впорядкування правового становища губернатора і пов'язані з цим організаційні заходи" від 26 червня 1937 р. вищою посадовою особою в землі знову став губернатор, призначуваний президентом ЧСР. Отже, до 1938 року Підкарпатська Русь не одержала того державно-правового статусу, що передбачався Сен-Жерменським договором і Конституцією ЧСР 1920 р.

У третьому розділі "Реалізація автономних прав Підкарпатської Русі /1938-1939рр./"

У статті про
нефрос процес
1.73
Вір.

розглядається формування і функціонування автономних органів влади /законодавчих, виконавчих і судових/, правове забезпечення цього процесу та політичні фактори, що на нього впливали.

Зовнішній тиск на Чехословацьку республіку, в тому числі наслідки Мюнхенської конференції 29-30 вересня 1938 р. зумовили активізацію відцентрових сил всередині країни, що вело до її дезінтеграції. За таких умов на вимогу автономістів 11 жовтня 1938 р. Радою Міністрів ЧСР було призначено перший автономний уряд Підкарпатської Русі. Хоча, зауважимо, його створення виходило за рамки міжнародно-правових зобов'язань Чехословацької республіки.

22 листопада 1938 р. парламентом ЧСР було внесено доповнення до конституції у формі "Конституційного закону про автономію Підкарпатської Русі". Цим законом встановлювалось, що "Підкарпатська Русь є автономною складовою частиною Чехословацької республіки. Остаточну назву автономної території південнокарпатських русинів установить закон Союму Підкарпатської Русі", а також те, що виконавчу владу "виконує у всіх справах, які належать до компетенції Підкарпатської Русі, тричленний уряд Підкарпатської Русі". Ним же передбачалося протягом п'яти місяців провести вибори до законодавчого органу автономії - Союму.

Із реалізацією автономних прав Підкарпатської Русі й зміною її кордонів (за наслідками Віденського арбітражу 2 листопада 1938 р. частина території з містами Ужгород і Мукачево перейшла в юрисдикцію Угорщини) радикальних перетворень зазнала також система судів на цій території. Були засновані три нові окружні суди: у В.Березному, Н.Верецьках та в Іршаві. Для всіх окружних судів апеляційними інстанціями виступали Краєві суди в Хусті і в В.Березному, а очолив судову систему Вищий суд у Хусті. Варто зазначити, що роль судових органів у цей період істотно зменшилася, так як судові функції нерідко здійснювалися посадовими особами виконавчих органів.

Аналіз здійснення державної влади в автономному утворенні дозволяє характеризувати його політичний режим як авторитарний. Про це свідчить однопартійна система, порушення прав людини, розпуск самоврядних органів, домінування структур виконавчої влади. Згорання демократичних інститутів було викликано диверсіями з боку угорських терористів, складністю економічної і політичної ситуації в Карпатській Україні / ця назва стала вживатися з 30 грудня 1938 р. /.

12 лютого 1939 р. відбулися вибори до законодавчого органу автономії - Соїму. У них взяло участь 92,5 відсотка з тих, хто мали право голосу. З них 92,4 відсотка підтримали своїми голосами Українське Національне Об'єднання -

єдину партію, список якої був внесений до бюлетня для голосування. Формування Союму Карпатської України завершило реалізацію автономних прав цієї території в рамках єдиного правового поля Чехословацької республіки.

14 березня 1939 р. після вторгнення угорських військ і проголошення незалежності Словаччини, тобто після фактичного розпаду ЧСР як єдиної держави, в Хусті прем'єр-міністр А. Волошин виголосив незалежність Карпатської України. Наступного дня відбулося засідання Союму, який підтвердив незалежність Карпатської України, двома законами визначив її конституційні засади та обрав президентом А. Волошина. Створення української держави на південь від Карпат /хоч і короткочасне/ стало продовженням державотворчих традицій українського народу. За кілька днів уся територія Карпатської України була окупована угорськими військами.

Дисертаційне дослідження завершується **висновками**, в яких автор підводить підсумки історико-правового аналізу нормативних джерел, архівних та опублікованих матеріалів щодо перебування Закарпаття у державно-правовій системі Чехословацької республіки в 1919-1939 роках.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ, ВИКЛАДЕНІ В ТАКИХ ПРАЦЯХ:

1. Карпатська Україна 1938-1939 рр.: державно-правовий аспект. - Ужгород, 1993. - 73 с.
2. Взаємовплив ментальності і правової системи /на прикладі Закарпаття ХХ ст./ // Молодь - Україні. Наукові записки молодих вчених УЖДУ. - Ужгород, 1994, т.3, - с.186-200.
3. Уряд Августина Волошина і його державно-правова діяльність у Карпатській Україні /жовтень 1938 - березень 1939 р./ // Там же, 1994, т.4, - с.284-296 /у співавторстві/.
4. Політичні партії та об'єднання періоду автономної Підкарпатської Русі // Там же, 1995, т.5, - с.169-180.
5. Сойм Карпатської України. Події березня 1939 року /Правовий аналіз/ // Там же, 1995, т.5, - с.371-380.
6. Карпатська Україна і Німеччина в 1938-1939 рр. // Матеріали науково-практичної конференції. - Ужгород, 1993, - с.46-55.
7. Проголошення автономії. Формування і діяльність уряду А.Бродія // Нариси історії Закарпаття. - Ужгород, 1995, т.2 - с.274-282.
8. Карпатська Україна через призму демократії // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "історія". Випуск I. - Ужгород, 1995, - с.70-76.

Lemak V.V. Transcarpathia in state-legal system of Czechoslovak Republic (1919-1939). The dissertation for the academic degree of Candidate of Law science by speciality 12/00/01-theory and history of state a law, political and legal studies history. On the rights of a manuscript. The Shevchenko Kyiv National university. Kyiv, 1996.

This thesis contains the investigation of state-legal status development of the Transcarpathia in 1919-1939 as a part of Czechoslovak Republic. The author analyses the standard regulation base a problem of corresponding legal standards realisation which regulated the condition state of the whole territory. The attention is paid to the fact that Carpathian Ukraine in 1938-1939 appeared the specific statelike structure of typically Ukrainian type.

Лемак В.В. **Закарпатье в государственно-правовой системе Чехословацкой республики (1919-1939гг).** Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 - теория и история государства и права; история политических и правовых учений. Киевский национальный университет им. Т.Шевченка.1995.

В диссертации комплексно исследуется эволюция государственно-правового статуса Закарпатья 1919-1939 годов в составе Чехословацкой республики. Автор анализирует нормативно-правовую базу и проблему реализации тех правовых норм, которые регулировали положение этой территории. Подчеркивается, что Карпатская Украина 1938-1939 годов является специфическим государственно-подобным образованием украинской ориентации.

Ключевые слова: автономия, государственно-правовая система, парламентаризм, правовой статус, правотворческая деятельность, Сойм.

AB 35.310

AB